

Joanna Król

Uniwersytet Szczeciński

Kreacja rzeczywistości społeczno-politycznej na łamach „Sztandaru Młodych” w latach 1950–1956 i jego rola w kształtowaniu światopoglądu młodzieży szkolnej

W omawianym okresie historycznym, czyli w latach 1950–1956 prasa została uznana za jedno z elementarnych instrumentów utrzymania, sprawowania i kontroli władzy¹. Pozycja prasy w ładzie monocentrycznym wynikała zarówno z roli, jaką przypisywali jej czołowi ideolodzy marksizmu–leninizmu², jak i z powodów praktycznych. Do jej głównych walorów należała: masowość, aktualność, periodyczność i niska cena³.

Ze względu na funkcje i zadania, jakie ówczesna prasa miała do spełnienia, można mówić o jej komunistycznym modelu⁴. Cechował się on monopolem państwa w kwestii własności i kontroli, wykorzystywaniem mediów w legitymizacji obowiązującego porządku społeczno-politycznego, ocenianiu treści – zwłaszcza tych krytycznych wobec władzy – oraz jednokierunkowością przekazu propagandowego⁵. Charakterystykę komunistycznego modelu prasy dopełniają specyficzne funkcje i zadania, jakie realizuje ona w ustrojach o rysie totalitarnym. Posłannictwo czasopism w ładzie monocentrycznym Polski

¹ M. Mazur, *O człowieku tendencyjnym... Obraz nowego człowieka w propagandzie komunistycznej w okresie Polski Ludowej i PRL 1944–1956*, Lublin 2009, s. 241.

² W. I. Lenin postulował na przykład: „Gazeta winna stać się bojowym organem, który, po pierwsze, nie tylko dostarcza regularnych i prawdziwych informacji o naszej ekonomice, lecz także [...] analizuje te informacje, opracowuje je naukowo w celu wyciągnięcia słusznych wniosków niezbędnych do kierowania przemysłem itp. i wreszcie – po trzecie – mobilizuje wszystkich pracowników frontu gospodarczego”. *Marks, Engels, Lenin o prasie*, oprac. T. Goban-Klas, Kraków 1987, s. 291.

³ M. Mazur, *O człowieku tendencyjnym...*

⁴ Komunistyczny model prasy został zaprezentowany przez F. S. Sieberta, T. Petersona i W. Schramma w 1963 r. w książce pt.: *Four theories of the press*. Obok modelu komunistycznego występuje model autorytarny, liberalny i społecznej odpowiedzialności (por. B. Dobek-Ostrowska, J. Fras i B. Ociepka, *Teoria i praktyka propagandy*, Wrocław 1999, s. 51).

⁵ *Ibidem*, s. 51–52; M. Mazur, *O człowieku tendencyjnym...*, s. 242.

Ludowej sprowadzało się m. in. do wciągnięcia mas w walkę o pokój, propagowania sojuszu z ZSRR i budzenia podziwu dla jego osiągnięć, kształtowania postaw internacjonalistycznych, budzenia społecznej inicjatywy, kultywowania czołowych postaci marksizmu-leninizmu, prowadzenia systematycznej agitacji politycznej, wychowania w duchu kolektywizmu i walki klasowej⁶.

Jednym z podstawowych tytułów, który spełniał powyższe wymagania był „Sztandar Młodych”. Pełniąc funkcję organu prasowego Związku Młodzieży Polskiej posiadał realną możliwość oddziaływania na środowisko młodzieży, kształtując jej postawy, poglądy i nastawienie wobec otaczającej rzeczywistości. Podstawowe zadanie „Sztandaru Młodych” widziano jako „nieustanne kierowanie całym życiem ideologicznym młodzieży” oraz krytyczną analizę i ulepszanie „działalności wszystkich instytucji i organizacji, których praca służy wychowaniu młodego pokolenia i kształtowaniu jego ideowo-politycznego oblicza”⁷.

Mając na względzie fakt, że „Sztandar Młodych” urzeczywistniał model prasy komunistycznej, można mówić o co najmniej kilku jego funkcjach. Do najważniejszych spośród nich zaliczyć należy: propagandową (rozpowszechniał narzuconą odgórnie wizję społeczno-politycznej rzeczywistości), inspiracyjną (posługując się odpowiednio dobranymi środkami propagandy zachęcał do przyjęcia obowiązującego modelu myślenia i zachowania), instruującą (wyraźnie wskazywał, które style myślenia i zachowania są do zaakceptowania, a które spotkają się z dezaprobatą decydentów) i organizacyjną (koncentrował środowisko młodzieży wokół zespołu idei, promując jednocześnie wzory pożądanych z punktu widzenia ideologii społecznych zachowań). Klasyczne funkcje prasy: informacyjna, wymiana poglądów czy rozrywkowa zyskały miano drugorzędnych, a jeżeli się pojawiały, to zazwyczaj w kontekście polityczno-perswazyjnym. Zakładając, że „Sztandar Młodych” był modelowym przykładem prasy komunistycznej, można zadać jednocześnie pytanie o to, czy w odniesieniu do tego tytułu można w ogóle mówić o jego funkcji informacyjnej. Jeszcze więcej wątpliwości rodzi rozpatrywanie „Sztandaru Młodych” w kontekście płaszczyzny wymiany poglądów. Wyraźną rolę propagandową odgrywał również „Sztandar Młodych” wypełniając funkcję rozrywkową. Trudno za przypadek uznać fakt, że zalecane młodzieży pozycje z zakresu literatury czy filmu reprezentowały tzw. nurt socrealizmu w kulturze.

Płaszczyzną scalającą wymienione funkcje była określona wizja świata społeczno-politycznego, którą kreowano na łamach „Sztandaru Młodych”. Na podstawie treści artykułów prasowych można określić podstawowe cechy wykreowanej rzeczywistości, którą za pomocą odpowiednich treści transmitowano do młodego odbiorcy. Podkreślić należy fakt, że konstytutywne elementy wspo-

⁶ M. Mazur, *O człowieku tendencyjnym...*, s. 246.

⁷ W. Janiurek, *O pracy „Sztandaru Młodych” nad wychowaniem młodzieży w duchu naukowego światopoglądu*, „Nowe Drogi” 1953, nr 9, s. 108–109.

mnianej rzeczywistości w dużej mierze – jeśli nie całkowicie – miały swoją reprezentację w ówczesnej ideologii wychowawczej⁸. Opierając się na treści zamieszczonych w „Sztandarze Młodych” artykułów można stwierdzić, że obraz świata wyłaniający się ze stron omawianego dziennika był:

– dychotomiczny (dzielący się na dwa główne jednorodne wewnętrznie i opozycyjne względem siebie rzeczywistości: obóz kapitalizmu i obóz socjalizmu),

– uproszczony (jedynym kryterium podziału było kryterium klasowe i ideologiczne),

– zbudowany na zasadzie kontrastu (obóz postępu i sprawiedliwości *versus* obóz wstecznictwa i ucisku).

Teoretyczną przesłanką do dokonania powyższego podziału były założenia materializmu historycznego⁹. Materializm historyczny definiował również pojęcie czasu społecznego. Przeszłość w obozie socjalizmu wyznaczona była przez rządy burżuazji i ucisk klasy robotniczo-chłopskiej. Teraźniejszość to czas, gdy w wyniku rewolucji proletariackiej dokonała się wprawdzie emancypacja uciskanych dotychczas warstw, ale walka o ostateczne zwycięstwo proletariatu na świecie wciąż trwa. Nie bez przyczyny, w wielu tytułach artykułów wykorzystana jest metafora „drogi”, „marszu” i „walki”. Trzeci wymiar czasu – przyszłość związana była z urzeczywistnieniem mitycznego raju na ziemi, czyli ustanowieniem światowego społeczeństwa bezklasowego. W tak wykreowanym świecie istnieli bohaterowie, których należało otaczać czcią i ich naśladować oraz antybohaterowie, których należało darzyć nienawiścią. Wśród bohaterów masowej wyobraźni znaleźli się w pierwszym rzędzie Lenin, Marks, Engels, Stalin. Nie brakło też bohaterów rodzimego pochodzenia, np. B. Bierut. Z drugiej strony barykady znaleźli się ci, którzy zasługiwali na potępienie: Eisenhower, MacArtur, Tito, Truman, a ze strony polskiej: Anders i Mikołajczyk.

Celem nadrzędnym, który organizował celowość transmitowania takiej, a nie innej wizji rzeczywistości społeczno-politycznej, było ukształtowanie

⁸ A. Radziwiłł, *Ideologia wychowawcza w Polsce w latach 1948–1956 (próba modelu)*, Warszawa 1981.

⁹ U podstaw materializmu historycznego leży założenie, że byt określa świadomość społeczną. „Byt” to stosunki produkcji, których charakter określa własność środków produkcji. Kwestia własności jest z kolei rozstrzygana poprzez rozwój sił wytwórczych (narzędzi produkcji i umiejętności posługiwania się nimi). Wszystkie wymienione elementy tworzą tzw. bazę ekonomiczną, nad którą wznosi się „nadbudowa”, czyli kontekst prawno-polityczny i ideologiczny. Baza ekonomiczna określa podział klasowy i istnienie dwóch podstawowych klas: właścicieli środków produkcji oraz klasy pracującej. Z tego punktu widzenia historia to dzieje następujących po sobie formacji społeczno-ekonomicznych, w których dochodzi do starcia się obu klas i rewolucyjnego wykształcania się nowego typu stosunków produkcji. Walka skończy się ostatecznie rewolucją proletariacką i zniesieniem własności prywatnej. Jest to podstawowa misja historyczna proletariatu (*Słownik psychologiczny*, red. W. Szewczuk, Warszawa 1985, s. 118–119).

światopoglądu młodzieży, który można określić jako materialistyczny¹⁰ i naukowy¹¹. Głównymi elementami światopoglądu naukowego były: wiara w postęp ludzkości, kult nauki (ale tylko tej, która spełniała kryterium ideologiczne), odrzucenie metafizyki, walka o pokój na świecie, sojusz z ZSRR i innymi krajami demokracji ludowej, postrzeganie pracy jako podstawowego miernika wartości człowieka, czujność wobec wroga klasowego oraz podporządkowanie życia prywatnego państwu i kolektywowi¹².

Z tak zdefiniowanego światopoglądu naukowego wynikały konkretne zadania dla młodzieży szkolnej, które „Sztandar Młodych” wyznaczał za pomocą konkretnych artykułów prasowych. Można je sprowadzić do następujących postulatów:

1. Nauka szkolna jest obywatelskim obowiązkiem młodzieży. Innymi słowy, przestaje być wartością samą w sobie, a zaczyna być środkiem do celu, jakim jest realizacja ideałów marksizmu–leninizmu. Nauce szkolnej winna towarzyszyć idea współzawodnictwa, którą zaczerpnięto z zakładów pracy. Tym należy tłumaczyć wagę, jaką przywiązywano do efektów nauki szkolnej, a także niezwykle zapał, z jakim tropiono wszelkie przypadki zaniedbywania obowiązków szkolnych¹³.

2. Szerzenie postaw pacyfistycznych przy jednoczesnym rozwijaniu uczucia nienawiści do wrogów pokoju. W publikowanych artykułach podkreślano zwłaszcza pokojowe nastawienie ZSRR, którego wysiłki na rzecz światowego pokoju są torpedowane przez agresywną politykę państw imperialistycznych¹⁴.

3. Wzmacnianie przyjaźni i postawy podziwu dla osiągnięć naukowych i technicznych ZSRR. W tym celu zamieszczano teksty sławiące doniosłość odkryć Miczurina i Łysenki, przekonywano o wyższości nauki radzieckiej nad

¹⁰ Światopogląd materialistyczny opiera się na założeniu, że świat składa się wyłącznie z materii. Ta podstawowa zasada filozofii przyrody stanowiła dla F. Engelsa przyczynek do połączenia jej z heglowskim ujęciem dialektyki jako historycznej siły rozwiązującej sprzeczności tkwiące w każdej epoce historycznej. Z syntezy tych dwóch elementów powstał podstawowy główny nurt filozoficzny marksizmu – materializm dialektyczny. Podstawowymi przesłankami materializmu dialektycznego są: przekonanie o materialności świata i jego jakościowym zróżnicowaniu. Dialektyczny charakter rozwoju świata determinuje również świadomość ludzką nadając jej wyraźne uwarunkowanie społeczne. Za główne kryterium prawdy i źródło poznania materializm dialektyczny uznaje praktykę (S. Blackburn, *Oksfordzki słownik filozoficzny*, Warszawa 1997, s. 229; *Słownik psychologiczny...*, s. 118).

¹¹ Światopogląd, którego podstawę stanowią przekonania zgodne z twierdzeniami naukowymi (W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2004, s. 310).

¹² A. Radziwiłł, *Ideologia wychowawcza...*

¹³ *Walka o wiedzę jest jednym z odcinków walki klasowej*, „Sztandar Młodych” (dalej: SzM) 1953, nr 8, s. 2; *Nauka wiąże się ściśle z pracą polityczną i organizacyjną*, SzM 1952, nr 51, s. 2.

¹⁴ *Nikt nie jest za mały do walki o pokój*, SzM 1951, nr 144, s. 2; *Robotnicy francuscy dali godną odpowiedź faszystom*, SzM 1956, nr 38, s. 2; *Zapobieżenie wojnie jest naszym obowiązkiem wobec ludzkości*, SzM 1956, nr 51, s. 2.

zachodnią oraz zachęcano do propagowania technicznych sukcesów wschodniego sąsiada na terenie szkoły¹⁵.

4. Zwalczanie przeżytków „starego świata”, czyli negowanie duchowego wymiaru życia człowieka. W przełożeniu na język praktyki oznaczało to rozpatrywanie kwestii wiary w kategorii zbędnego balastu i zabobonu. Podważano nie tylko podstawowe kanony wiary, ale i wykazywano, że w dobie zwycięstwa materialistycznego oglądu świata kierowanie się racjami metafizycznymi jest dowodem wstecznicstwa. Niezbędnym elementem prowadzonej kampanii było szkalowanie instytucji Kościoła i osób duchownych¹⁶.

5. Pochwała kolektywnego stylu życia. W kolektywie należało się uczyć, wychowywać i bawić. Kolektyw organizował i kontrolował życie młodzieży – także prywatne. Przekonywano, że indywidualizm jest przeżytkiem przeszłości i nie wpisuje się w obowiązującą rzeczywistość społeczno-polityczną. Utożsamiano go z egoizmem, postawą anty-społeczną i stroniem od wysiłku na rzecz zbiorowości. Argumentowano, że człowiek może rozwinąć swój potencjał tylko w kolektywie i tylko poprzez pracę w nim jest w stanie zrealizować swoje cele życiowe¹⁷.

6. Kształtowanie postawy bojowości i ideowości w publicznym i prywatnym obszarze życia. Nawet przyjaźń i miłość przesiąknięta była pierwiastkiem ideologicznym. Prawdziwy patriota powinien propagować ideały marksizmu-leninizmu na każdym etapie swojego życia. Dotyczyło to także osobistych wyborów młodzieży. Dowodzono, że tylko w ustroju socjalistycznym miłość i przyjaźń posiadają prawdziwą wartość, gdyż są wzbogacone wspólnotą ideałów¹⁸.

7. Utrzymywanie czujności wobec wroga klasowego. W artykułach przekonywano, że jeżeli istnieją jakiegokolwiek braki czy potknięcia w przeprowadzanej zmianie społecznej, to odpowiedzialny jest za to wróg klasowy. Wrogiem klasowym mógł być każdy: ten, który podważał przesłanie głoszonej ideologii, opuszczający się w nauce uczeń, wąpiący w słuszność ideałów nauczyciel, łamiący regulamin szkolny kolega czy nie dość aktywny na forum politycznym działacz organizacji młodzieżowej. Głównym celem wroga klasowego był sabotaż pracy na rzecz państwa ludowego i już ten fakt nakładał na młodzież obowiązek nieustannej ostrożności i wypatrywania śladów jego działalności¹⁹.

¹⁵ *Życzymy narodom ZSRR nowych sukcesów*, SzM 1951, nr 4, s. 2.

¹⁶ *Czy istnieją zjawiska nadprzyrodzone?*, SzM 1951, nr 4, s. 2; *Co to jest wolność sumienia i wyznania*, SzM 1952, nr 51, s. 2.

¹⁷ *Kolektyw pomógł w pogłębieniu ich uczuć*, SzM 1952, nr 24, s. 3; *Na brak czasu narzekajcie, którzy nie pracują kolektywnie*, SzM 1952, nr 35, s. 3.

¹⁸ *Nasze i ich pojęcie o miłości i przyjaźni*, SzM 1951, nr 302, s. 3; *Romantyczne uczucia nie mogą stanowić treści życia*, SzM 1952, nr 16, s. 3.

¹⁹ *Wróg czuwa nad wolnym czasem*, SzM 1951, nr 50, s. 3.

Realizacja tych zadań wymagała zastosowania skutecznych form komunikacji. Jedną z podstawowych, która stanowiła pas transmisyjny na linii „Sztandar Młodych” a odbiorca była propaganda, rozumiana jako nośnik obowiązującej ideologii. Podstawowe funkcje propagandy: integracyjna (stabilizacja istniejącego systemu politycznego i społecznego), adaptacyjna (zdobycie akceptacji dla nowych struktur władzy i wykształcenie nowych zachowań), informacyjno-interpretacyjna (nadawanie faktom nowego znaczenia)²⁰ określała z kolei metody, jakimi się posługiwano dążąc do internalizacji przez młodzież przekazywanych jej treści. W pierwszym rządzie była to perswazja i towarzyszące jej techniki: apelowanie o zajęcie określonego stanowiska i określone działanie²¹ oraz sugerowanie pożądaných interpretacji i ocen rzeczywistości²².

Powszechnie sięgano również do metody dyskredytacji osób, instytucji czy idei. Podobnie jak w przypadku perswazji towarzyszyło jej szereg technik, do których należy zaliczyć: inwektywę, satyrę i zniesławienie²³.

W celu osiągnięcia zakładanych celów nie wahano się też wykorzystywać manipulacji. W przypadku „Sztandaru Młodych” oznaczało to przede wszystkim, że w prezentowanych artykułach przypisywano faktom nowe znaczenie lub też w ogóle unikano tematów kontrowersyjnych²⁴. Duże zasługi w działaniach manipulacyjnych oddawał również dział zatytułowany *Czytelnicy piszą*. W jego ramach publikowano listy od czytelników udowadniających zbawczy wpływ nowej ideologii na ich życie przy jednoczesnym podawaniu przykładów degrengolady moralnej dokonanej poprzez hołdowanie „amerykańskiemu stylowi życia” i słuchanie podszeptów wroga klasowego²⁵. Nader częstym zabie-

²⁰ B. Dobek-Ostrowska, J. Fras i B. Ociepka, *Teoria i praktyka...*, s. 29–30.

²¹ *Więcej troski o pracę szkoleniową*, SzM 1951, nr 4, s. 1; *Mocniej atakować niedbalstwo bumelanctwo, marnotrawstwo BLK w szkołach*, SzM 1951, nr 27, s. 2; *Musimy zdobyć całą młodzież!* SzM 1955, nr 16, s. 2; *Cała młodzież w walce ze stonką!* SzM 1954, nr 139, s. 1.

²² *Ścisłejsze powiązanie pracy ZMP z partią przyczyni się do uniknięcia wielu błędów*, SzM 1951, nr 4, s. 3; *Oszczędzając podręczniki przyspieszymy realizację planu 6-letniego i wywalczymy pokój*, SzM 1951, nr 45, s. 2.

²³ B. Dobek-Ostrowska, J. Fras i B. Ociepka, *Teoria i praktyka...*, s. 91–96; *Naukowa kariera Eisenhowera*, SzM 1951, nr 4, s. 3; *Dość bestialskich zbrodni zwyrodniałych żołdaków imperializmu USA*, SzM 1951, nr 37, s. 1; *Położyć kres prześladowaniom dzieci i młodzieży przez faszystów titowskich i greckich!*, SzM 1951, nr 37, s. 1; *Kariera Mac Arthura*, SzM 1951, nr 94, s. 2; *Bikiniarz, bażant i chuligan – to próżniak, leń i bumelant*, SzM 1951, nr 298, s. 1.

²⁴ *Dlaczego mówimy o gniciu i pasożytnictwie kapitalizmu*, SzM 1951, nr 80, s. 2; *O narodach burżuazyjnych i narodach socjalistycznych*, SzM 1951, nr 94, s. 2; *W 30-lecie 3 powstania śląskiego: Wiemy: zdradziła nas burżuazja*, SzM 1951, nr 105, s. 2; *Jak zdrajca Tito wydal Jugosławię*, SzM 1951, nr 281, s. 2; *Władzy Ludowej zawdzięczamy wolność sumienia i wyznania*, SzM 1952, nr 69, s. 3; *10 razy więcej niż w okresie międzywojennym*, SzM 1956, nr 93, s. 2.

²⁵ *Bikiniarstwo – chuligaństwo – zbrodnia. Oto droga Burmajstra i innych*, SzM 1951, nr 214, s. 2; *Przekonałem się naocznie, że miłośnicy amerykańskiego stylu życia to ludzie wrogo nastawieni do Polski Ludowej*, SzM 1952, nr 4, s. 3.

giem był również tzw. efekt stada. Mechanizm był prosty: prezentowano list „wątpiącego” lub „wrogiego” wobec zachodzących zmian czytelnika i poddawano go pod publiczną ocenę. Zgodnie z przewidywaniami, już w następnym numerze czasopisma autor takiego listu spotykał się z należną krytyką i potępieniem²⁶.

Dział korespondencji pełnił ponadto funkcję, która z uwagi na zakładane cele była funkcją priorytetową. Na użytek niniejszego artykułu można ją nazwać społeczną lub też interwencyjną. Zgodnie z leninowskim powiedzeniem, że kontrola jest najwyższą formą zaufania oraz kultem praktyki dbano, aby w pozaprasowej rzeczywistości wszystko przebiegało zgodnie z ogólnym planem. Pełnienie funkcji interwencyjnej stwarzało również pozory kooperacji ze społeczeństwem i wspólnoty wobec ideowych celów.

W celu kontrolowania, czy i na ile wskazania partyjne są realizowane stworzono instytucję korespondentów prasowych. Pomysł – podobnie jak wiele innych w okresie Polski Ludowej – miał rodowód radziecki. W przypadku „Sztandaru Młodych” terenem działania korespondentów stały się głównie szkoły, świetlice dworcowe, domy kultury oraz terenowe zarządy Związku Młodzieży Polskiej. Wymiernym efektem kontroli wymienionych instytucji były pochwalne bądź też krytyczne artykuły prasowe²⁷.

O tym, jaką wagę przypisywała władza działalności korespondentów prasowych świadczy chociażby treść ustawy Rady Państwa z dnia 14 grudnia 1949 r. Zgodnie z intencją ustawodawcy: „Prezydium Rad Narodowych oraz wszelkie inne władze i instytucje, zarówno centralne, jak i lokalne obowiązane są niezwłocznie sprawdzać wszelkiego rodzaju wiadomości prasowe, dotyczące zakresu ich działania [...], podejmować niezbędne kroki dla usunięcia ujawnionych przez krytykę prasową braków [...] oraz zawiadamiać o wyniku sprawdzenia i przedsięwziętych krokach organ prasowy, w którym ogłoszona została sprawdzona wiadomość. Sprawdzenie i zawiadomienie winny nastąpić najdalej w ciągu miesiąca od opublikowania danej wiadomości w prasie. W wypadku nieotrzymania odpowiedzi [...] Redakcja zwróci się do Biura Skarg i Zażaleń przy Radzie Państwa”²⁸.

Kontrolująca funkcja prasy stanowiła jedynie dopełnienie roli, którą można określić jako zawłaszczanie umysłów młodzieży szkolnej. Totalizujący charak-

²⁶ *Wrzaskiem o „naruszaniu wolności osobistej” chcą chuligani przystłonić swoją zgniliznę moralną*, SzM 1952, nr 7, s. 3; *Przyjaźń i miłość o jakiej mówił kol. Naumienko – to fałsz*, SzM 1952, nr 8, s. 5; *Stanowisko kol. Jankowskiego „trąci” filozofią i kulturą imperializmu*, SzM 1952, nr 18, s. 5.

²⁷ *Narady produkcyjne pomagają w nauce*, SzM 1951, nr 80, s. 5; *„Kulturalne” rozrywki młodzieży w Domu Kultury w Podłosiu, pow. Będzin*, SzM 1951, nr 94, s. 3; *Dobre zobowiązania szkolnej młodzieży z Łodzi*, SzM 1951, nr 95, s. 3; *Cenna inicjatywa*, SzM 1954, nr 38, s. 2; *Drugi tydzień nauki i... pierwsze „dwójki”*, SzM 1953, nr 222, s. 3.

²⁸ SzM 1951, nr 10, s. 3.

ter oddziaływania „Sztandaru Młodych” miał wzmacniać to, co stanowiło esencję ówczesnych zabiegów edukacyjnych, czyli wyposażenie młodzieży w światopogląd naukowy. Zaprezentowanie odbiorcom uproszczonego obrazu świata i dostarczenie odpowiedzi na wszystkie egzystencjalne pytania posiadało zaletę, która z punktu widzenia interesu władzy wydawała się bezcenna. Jak zauważył St. Ossowski „im prostsza osobowość ludzka, tym łatwiej nią ovladnąć za pomocą jednolitych metod”²⁹. W praktyce była to tzw. świadomość fałszywa. Paradoksalnie, termin ten ma rodowód marksistowski i oznacza wypaczoną i nieprawdziwą wizję świata społecznego spreparowaną przez klasę panującą na użytek sprawowania i utrzymania władzy³⁰. Za Karlem Mannheimem można jednak rozszerzyć pojęcie fałszywej świadomości na samą ideologię marksistowsko-leninowską, która posługując się wszystkimi dostępnymi środkami propagandy mistyfikowała rzeczywistość traktując to jako narzędzie walki ideowej³¹.

²⁹ St. Ossowski, *Z zagadnień psychologii społecznej*, Warszawa 2000, s. 122.

³⁰ Według założeń marksizmu fałszywa świadomość oznacza myślenie wyrażające zniewolenie człowieka, które uniemożliwia uniwersalnej klasie społecznej, jaką jest proletariat, wypełnianie jej wyzwoleniczej i postępowej funkcji. (*Słownik socjologii i nauk społecznych*, red. G. Marshall, Warszawa 2005, s. 90).

³¹ K. Mannheim, *Ideologia i utopia*, Warszawa 2008, s. 108.